

DYABEL LARISA, POLYAKOVA ANZHELYKA, *Features of social work teacher in preschool in modern conditions.*

The article is devoted to one of the topical issues of social pedagogy in modern conditions at the kindergarten institutions. Brought importance of social pedagogy in development and social advancement of the child. Social worker in kindergartens - a new type of teacher. It helps the pupil to understand the world, takes care of formation moral and human values, analyzes the process of identity formation as a social process, the development of aptitudes and ability. Defined the social roles that can perform social work as a teacher in kindergartens: mediator lawyer assistant, social therapist and mentor, conflict resolution and expert. Considered directions of the social teacher in space socio-cultural environment of the neighborhood and the types of teaching staff and parents of pre-school children. Keywords: social and pedagogical work, social pedagogue, directions of social workers, parents, pupil.

УДК 7:37.091.2

Карнова І. Г.

МИСТЕЦТВО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статті розглядається проблема пріоритетних напрямів організації виховання у сучасній системі освіти, зокрема, у вищій школі. Підкреслюється, що поруч із духовною та гуманістичною засадами сучасного виховання актуального значення набуває національна складова. У процес національного виховання молоді має бути задіяний весь арсенал національної культури: засоби рідної мови, історія рідного народу, етнографічне, літературне, фольклорне краєзнавство, національна міфологія, фольклор, національна символіка, релігійні та виховні традиції, національні звичаї і обряди, народна творчість. В статті досліджується особливе значення мистецтва (література, театр, музика та ін..) у справі національного виховання молодого покоління.

Ключові слова: молодь, національна культура, національна самосвідомість, національне виховання, основні засади національного виховання, мистецтво, творче студентське об'єднання.

Не дивлячись на те, що покращення соціального становища молодого покоління є одним із пріоритетних напрямків соціальної молодіжної політики нашої держави [8], слід зазначити, що соціалізація представників молоді України, особистісний розвиток молодої людини відбувається в досить складних умовах політичної нестабільності та військового конфлікту, наростання кризових явищ в суспільстві, падіння ролі сім'ї як традиційного і досить ефективного інституту соціалізації, окремих засад моралі, зростання соціально-правової незахищеності населення, незатребуваності спеціалістів

деяких професій тощо. Внаслідок цього з'являються особистісні проблеми, збільшується кількість правопорушень серед молоді, зростають невпевненість, зокрема й у питаннях правильності вибору майбутньої професії, психологічні стреси тощо.

Це підтверджують дані соціологічних опитувань, проведених, наприклад, серед української студентської молоді на початку XXI століття. Наприклад, для більшості опитаних студентів (87%) гарна освіта – лише одна з багатьох умов успіху у житті. Дехто з респондентів прагматично упевнений, що сучасна освіта – “це диплом”, який більшою мірою потрібний формально, а ніж реально для життя. Якщо цінність “матеріальне забезпечення життя”, скажімо, у 1983 році посідала в опитуваннях студентів 17-те місце, то у 1998 році вона перемістилася на 4-те. У суспільстві виникає ситуація, коли люди свою діяльність спрямовують лише на досягнення матеріальних благ. Формується споживацька психологія, домінуючими рисами характеру, зокрема й студентської молоді, стають заздрість, егоїстичність, корисливість, прагматизм. Результати соціологічних досліджень свідчать, що серед студентської молоді значно падає престиж наукової діяльності. Якщо раніше в шкалі життєвих цінностей навчання вона займала третє місце, то тепер – 24-те. Разом з тим більше 80% респондентів-студентів українських вищих навчальних закладів вважають, що вища школа не сприяє розвитку здібностей молоді, не прилучає до надбань культури [5]. В умовах сучасного стану українського суспільства все більш значущими для молоді стають цінності безпеки, доброзичливості, самостійності й досягнення [13].

Таким чином, українська студентська молодь прагне як до соціально-економічного самоствердження, гарної освіти, престижної роботи, матеріального забезпечення, так і до засвоєння високих етико-естетичних, духовних цінностей, самореалізації, отже, допомога молоді у самовизначенні, засвоєнні надбань національної та світової культури попередніх поколінь, особистісному зростанні виступає пріоритетним напрямком виховної роботи у вищій школі.

В умовах існування складних глобальних проблем одним із основних принципів життєдіяльності кожної особистості і умовою забезпечення сталого історичного поступу має стати гуманізм. Саме він повинен бути стрижнем ціннісних орієнтацій особистості в сучасному світі. Дослідники-футурологи передбачають “відродження гуманізму”, вказуючи, що майбутнє суспільство може бути високо інтелегентним тільки тоді, коли кожний член цього суспільства буде здатний відчувати відповідальність за долю всього суспільства і вести себе відповідно. Одночасно, виховання людини не може відбуватись поза нацією, до якої вона належить, поза тих духовних традицій, що сповідує народ. Отже, крім гуманістичної складової, провідними засадами у сучасному вихованні, на нашу думку, мають виступати як духовні детермінанти [6], так і національні чинники [7].

Питання ролі й значення національних факторів, зокрема, й мистецтва, у вихованні студентської молоді вивчали дослідники З. В. Гіптерс [1], Н. Є.

Дущенко [3], В. С. Журавський [4], В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О.Сергійчук [9], Н. Й. Ребрик [12], Б. М. Тимків [14].

Мета статті: дослідити роль мистецтва в контексті чинників національного виховання особистості студента у соціально-педагогічному середовищі вищого навчального закладу.

Українська педагогіка вважає, що національний орієнтир, національне виховання в умовах сучасних євроінтеграційних процесів має бути одним із важливих її засад. Ми визначатимемо чинники національного виховання студента в умовах соціально-педагогічного середовища вищого навчального закладу як сукупність факторів впливу на процес ефективної його соціалізації, що забезпечуватимуть розвиток національної самосвідомості молодого людини.

Як відомо, кожен народ має власну систему виховання, що історично сформувалася, яка дозволяє молодому поколінню духовно наслідувати національні традиції, зберігати їх, примножувати кращі національно-духовні, культурно-історичні надбання нації. Національна система виховання, на думку дослідників, – це “історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації” [9].

Видатні педагоги минулого К. Ушинський, Г. Ващенко та ін. у багатьох своїх працях підкреслювали, що виховання поза нацією не буває. К. Ушинський відмічав, що, не дивлячись на певну схожість педагогічних форм виховання усіх європейських народів, кожен із них має свою особливу національну систему виховання, свою особливу мету та засоби її досягнення. Отже, не можна не погодитися і з думкою Б.М. Тимківа, що «будувати виховання у відриві від національної культури – то лишити молодь без роду та племені» [14, с. 54]. Отож, сучасна система українського виховання має формуватися як система національна і забезпечувати інтеріоризацію людиною національних цінностей власного народу.

Українська педагогіка прагне до формування досконалої людини, яка мала б сформовану національну свідомість, а українська держава намагається, попри всі негаразди, створювати сприятливі політичні, психологічні та інші реальні умови для вільного розвитку мови, культури, духовності, традицій, звичаїв. За останні роки в Україні створено нові концепції, прийняті нормативні документи, що визначають стратегічні завдання, головну мету національного виховання, пріоритетні шляхи, напрями його реформування (програма “Освіта”, Закони України “Про загальну середню освіту”, “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національна доктрина розвитку освіти України, Концепція національно-патріотичного виховання молоді та ін.).

З огляду на це, головною засадою національного виховання є виховання національної самосвідомості особистості, що, у свою чергу, передбачає виховання усвідомлення молоддю своєї етнічної спільності; усвідомлення національних цінностей (мови, території, культури); відчуття своєї причетності до розбудови національної державності; патріотизму, що сприяє утвердженню

власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю.

Отже, національне виховання молодого людини неможливо уявити поза історією народу чи нації, до якої вона належить, оскільки людина входить у суспільство як представник певної нації через систему освіти, виховання, знайомство з мистецтвом тощо. Як слушно зауважують науковці, у процес виховання має бути задіяний весь величезний потенціал національної культури – “багатющі засоби рідної мови” [9, с. 121], історія рідного народу, етнографічне, літературне, фольклорне краєзнавство, національна міфологія, фольклор, національна символіка, релігійні та виховні традиції, національні звичаї і обряди, народна творчість, і, звичайно, національне мистецтво. Тому ми вважаємо, що поруч з іншими чинниками (мова, традиції, фольклор та ін.) особливим засобом соціально-педагогічного впливу на особистість, важливим чинником, що забезпечує молодій людині умови як для засвоєння вітчизняних та світових культурних надбань, формування національної самосвідомості, так і для повноцінної самореалізації і всебічного самовираження, виступає як мистецтво в цілому, так і мистецька діяльність особистості, зокрема.

«Мистецтво має унікальні можливості виховного впливу на молодь, її етичного, естетичного виховання, певного витончення внутрішнього світу, духовного зростання, розкриття та розвитку задатків, творчих здібностей, обдаровань». Це відбувається, в першу чергу, в процесі художньо-мистецької діяльності самої особистості [10, с. 188].

Значний потенціал у справі творчого розвитку молоді має художня література, творчість літераторів рідного краю. Так, наприклад, при організації та проведенні культурних заходів у вищих навчальних закладах Чернігівщини можна використати матеріали з життя та творчості відомих українських письменників, поетів, драматургів, режисерів, музикантів (Л.І. Глібова, О.П. Довженка, М.М. Коцюбинського, М.В. Лисенка, М.Т. Рильського, П.Г.Тичини, Т.Г. Шевченка та ін.), які жили і творили на Чернігівщині (або в різний час відвідували цей край), а також зарубіжних культурних діячів, життєвий та творчий шлях яких так чи інакше пов'язаний із чернігівським краєм (М.І. Глінки, О.С. Грибоєдова, О.С. Пушкіна та ін.) [15].

При використанні засобів мистецтва слова спостерігається подвійний вплив на духовний розвиток особистості як із боку змісту літературного твору, так і з боку виконавської майстерності. Науковці називають різноманітність форм роботи з молоддю (бесіда, вікторина, літературна зустріч, літературна гра, літературно-мистецький журнал та ін.), в процесі якої відбувається оволодіння мистецтвом слова і, водночас, вплив його на учасників [11]. Прикладом комплексних форм виховної роботи є тематичний день та тематичний тиждень. Найбільш оптимальною та ефективною формою організації літературної діяльності молоді спеціалісти вважають гурток художнього слова (літературне товариство, клуб, літературна студія, літературно-творче об'єднання та ін.).

Дієвою формою організації виховної діяльності з розвитку творчого потенціалу студентів є літературні студії, що набули поширення в практиці позанавчальної діяльності вищих навчальних закладів України протягом останніх десятиліть. Важливими соціально-педагогічними чинниками в

діяльності літературної студії є творчі дискусії, самостійна робота учасників студії, аналіз діяльності, а також творчі зустрічі, вечори, літературні конкурси, літературно-мистецькі композиції тощо. Літературно-мистецька студія у вищому навчальному закладі, поєднуючи в своїй роботі різноманітні форми організації та види творчої діяльності студентів, дозволяє не лише розвивати їх творчий потенціал засобами художнього слова, а й використовуючи елементи театрального, музичного, хореографічного, образотворчого та інших видів мистецтва, посилювати вплив засобів художнього слова, літературних творів на формування національної культури особистості.

Театральне мистецтво, як і мистецтво слова, виступає дієвим чинником національного виховання молоді [2]. При чому це може відбуватися як за умови активного сприймання дії вистави, так і за умови залучення студентів до власної творчості через інсценування різних сюжетів, тем, запропонованих у межах навчально-виховного процесу, а також завдяки опануванню технікою мови та акторської гри під час власної творчої діяльності. Прикладом вдалого поєднання літературної та театральної творчості, як засобу національного виховання особистості, є поетично-фольклорний театр.

Значний потенціал у справі національного виховання має і музичне мистецтво, на великий виховний потенціал якого вказували Арістотель, В.О. Сухомлинський та ін., а також хореографічне, декоративно-прикладне та ін.. види мистецтва. Останнім часом у виховній роботі вищих навчальних закладів набувають популярності мистецькі майстер-класи, що дозволяють як теоретично, так і на практиці ознайомити студентів із відомими артефактами української національної культури та технікою їх виготовлення (Лялька-Мотанка, Писанка та ін..). Важливу роль у справі національного виховання молоді можуть відіграти Центри виховання, музеї у вищих навчальних закладах тощо [7].

Отже, педагогічна наука незаперечно визнає великі виховні, творчорозвиваючі можливості національної літератури й мистецтва, знайомство з якими конче необхідне у вихованні сучасної української молоді, а тому як навчання, так і виховання студентів на традиціях нашого народу виступає сьогодні одним із найголовніших завдань вищої школи [6]. Мистецтво не лише “вводить” молоду людину в світ культурних цінностей своєї нації та цивілізації в цілому, а й допомагає у формуванні її духовного світу, естетичних смаків, вихованості, а також створює умови для самовираження, самореалізації молоді: як важлива складова культури українського народу та світової цивілізації, мистецтво створює можливість ознайомлення або поглиблення загальних знань молоді людини; допомагає у формуванні та розширенні світогляду, формуванні якостей патріота; вчить розуміти і цінувати прекрасне, виступає чинником активного, діяльного за своєю основою розвитку творчого потенціалу студентів.

Перспективним дослідженнями в питанні, що розглядається, на нашу думку, має бути вивчення проблеми створення (на основі державних концептуальних засад та в умовах розширення прав і свобод українських вишів згідно нового закону “Про вищу освіту” 2014 р.) кожним вищим навчальним закладом власної системи національного виховання у ВНЗ з урахуванням як

загальноукраїнських традицій, досвіду національного виховання, так і практики виховної роботи даного вищого навчального закладу.

Таким чином, формуванню і розвитку національної самосвідомості молоді, її національно-патріотичному, духовному, гуманістичному вихованню повинен сприяти весь навчально-виховний процес, різноманітні форми і методи виховної роботи у всіх соціальних інститутах, зокрема, й у вищих навчальних закладах. Вищий навчальний заклад освіти повинен бути дієвим соціально-педагогічним середовищем, яке виховує молоду людину на кращих гуманістичних цінностях, традиціях українського народу, його духовності, історії, мові, культурі; кожний вищий навчальний заклад освіти, як зазначено у Великій Хартії Університетів (Magna Charta Universitarum (1988 р.), повинен бути справжнім охоронцем традицій європейського гуманізму.

Використана література:

1. Гінтерс З. В. *Художня творча діяльність студентів вищих закладів освіти України (1960–1995 рр.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01.* / Гінтерс Зінаїда Василівна. – К., 1998. – 237 с.
2. Дергач М. А. *Театральне мистецтво та соціалізація особистості* / М. А. Дергач // *Соціальна робота в Україні: теорія і практика.* – 2004. – № 3. – С. 57–62.
3. Дуценко Н. Є. *Український центр творчості дітей та юнацтва: мета, напрямки і форми роботи з юними талантами* / Н. Є. Дуценко // *Обдарована особистість – пошук, розвиток, допомога : матеріали допов. та повідомлень міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 27–29 квітня 1998 р.).* – К. : Гнозис, 1998. – С. 16–18.
4. Журавський В. С. *Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні* / Журавський В. С. – К. : Видавничий дім “Ін Юре”, 2003. – 416 с.
5. Карпова І. Г. *Зміст ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua>
6. Карпова І. Г. *Проблема формування релігійної культури сучасної української молоді* // *Знання – Духовність – Професіоналізм : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 2 квітня 2013 р. : У 2 т. – Т. II / за ред.. Г.В. Дзяка.* – Дніпропетровськ : ДЗ “ДМА”, 2013. – С. 163-172.
7. Карпова І.Г. *Педагогічні інновації у виховній діяльності вищого навчального закладу* // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник наукових праць.* – Випуск 18. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – С. 26-33.
8. Лавриченко Н. М. *Педагогіка соціалізації: європейські абрисы* / Лавриченко Н. М. – К. : Віра ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
9. *Основи національного виховання: концептуальні положення : у 2-х ч. / [Кузь В. Г. , Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. та ін. ; за ред. В. Г. Кузь та ін.].* – К. : Інформ-вид. центр “Київ”, 1993. – Ч. 1. – 152 с.

10. Отич О. М. Мистецтво у розвитку особистості / О. М. Отич // Развитие личности в поликультурном образовательном пространстве : сб. материалов междунар. конгресса – IV Славянские педагогические чтения. – Черкассы : Изд-во ЧПУ имени Богдана Хмельницкого, 2005. – С. 187–189.
11. Петрочко Ж. В. Технологія розвитку духовності особистості засобами мистецтва слова / Ж. В. Петрочко // Технології соціально-педагогічної роботи / [за заг. ред. А. Й. Капської]. – К. : [б. в.], 2000. – С. 302–319.
12. Ребрик Н.Й. Виховання національної самосвідомості студентів коледжу засобом художнього аналізу поетичних текстів / Н. Ребрик // Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. – № 3. – С. 30–33.
13. Святненко С. В., Виноградов О. Г. Ціннісні орієнтації української молоді: порівняльний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.researchgate.net/publication/280566312
14. Тимків Б.М. Формування художньої етнокультури студентів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва / Б. Тимків // Народне мистецтво. Folk art. – 2004. – № 1–2 (25–26). – С. 54–55.
15. Чернігівщина : енциклопедичний довідник / [за ред. А. В. Кудрицького]. – К.: “Українська Радянська Енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1990. – 1008 с.

КАРПОВА ИРИНА ГОРАЦИЕВНА, *Искусство как важный фактор национального воспитания студентов высшего учебного заведения.*

В статье рассматривается проблема приоритетных направлений организации воспитания в современной системе образования, в частности, в высшей школе. Подчеркивается, что наряду с духовной и гуманистической основами современного воспитания актуальное значение приобретает национальная составляющая. В процессе национального воспитания должен быть задействован весь арсенал национальной культуры: средства родного языка, история народа, этнографическое, литературное, фольклорное краеведение, национальная мифология, фольклор, национальная символика, религиозные и воспитательные традиции, национальные обычаи и обряды, народное творчество. В статье исследуется особое значение искусства (литература, театр, музыка и др.) в деле национального воспитания молодого поколения.

Ключевые слова: молодежь, национальная культура, национальное самосознание, национальное воспитание, основы национального воспитания, искусство, творческое студенческое объединение.

KARPOVA IRYNA, *Art as the important national factor in the functioning of higher educational establishment upbringing process.*

The article deals with the problem of the priority directions of the upbringing process's organization in the modern system of education, in higher school in particular. It is emphasized that the national component is becoming more topical along with the spiritual and humanitarian basics of modern education. The entire

complex of national culture is to be applied in during the youth upbringing in the context of the national education: native language means, the history of the people, ethnographic, literary and folkloric country-specific study, national mythology, folk, national symbols, religious and educational traditions, national habits and rites, as well as the folk creative work. The specific meaning of Art (literature, theatre, music, etc) in the context of the young generation's brining up is under analysis.

Key words: youth, national culture, national awareness, national education, basics of the national education, art, artistic students' unions.

УДК 37.018:37.036

Короткова Р. І.

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ВПЛИВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НА СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

У представленому матеріалі розглянуто соціально-виховний вплив театрального мистецтва на становлення творчої особистості. Визначено, що мистецтво, як вагомий механізм впливу на особистість, особливо театральне мистецтво, здатне стимулювати становлення творчої особистості в умовах театральньо-педагогічного середовища. Розкрито функції театрального мистецтва у сфері соціальної педагогіки: соціальна функція, пізнавальна, виховна, компенсаційна, комунікативна, функція передбачення. Розглянуто специфіку театру, що виражається в ігровій природі сценічної дії, синтезі багатьох видів мистецтв, колективному характері театральної творчості.

Ключові слова: соціально-виховний вплив, творча особистість, театральне мистецтво, театральньо-педагогічне середовище.

Нині в суспільстві все більш зміцнюється ідея про те, що освіта повинна стати механізмом саморозвитку особистості, реалізації її творчих можливостей, формування її моральних цінностей і духовних ідеалів, у зв'язку з чим зростає роль соціального педагога в створенні розвиваючого середовища, яке могло б ініціювати розвиток індивідуальності, здібностей, становлення творчої особистості.

Однією із сфер людської життєдіяльності, що ефективно впливає на становлення творчої особистості, є мистецтво. Дана сфера пов'язана з пошуками людиною різних форм і засобів самовираження, втілення себе. Мистецтво є вагомим механізмом впливу на особистість, на внутрішній світ людини, на формування її ідеалів, правил поведінки. Воно надає людині можливість і засоби самореалізації, знаходження власної індивідуальності.

Найбільш інтеграційним видом мистецтва, об'єднуючим в собі різні засоби впливу на особистість, що знайшло ефективне застосування в психолого-педагогічній практиці, є театр. Театр, як один із поширених видів мистецтва